

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРАЦІВНИКА МИТНОГО ОРГАНУ

Яромій І. В.

кандидат юридичних наук

Одним із чинників, що впливають на ефективність реалізації митними органами статусу у процесуальних правовідносинах, є закріплення у чинному законодавстві призначення, завдань, структури та взаємовідносин з іншими державними органами і міжнародними організаціями. Якщо звернутись до аналізу змін у чинному законодавстві щодо регулювання вказаних питань, можна зазначити про чисельні інституційні зміни та відповідні зміни у компетенції митних органів [1, с.142].

Правовий статус працівника митного органу визначає сукупність прав, обов'язків, повноважень, гарантій та відповідальності, які покладаються на особу у зв'язку з виконанням нею специфічних функцій у митній сфері. Варто відмітити, що правовий статус не є статичною категорією, а динамічно розвивається під впливом внутрішніх реформ, міжнародних зобов'язань України, зокрема її прагнення до євроінтеграції, та зовнішніх викликів, таких як триваюча повномасштабна війна. Окрім цього, розуміння правового статусу працівника митного органу є фундаментальним для ефективного функціонування митниці, забезпечення її прозорості та боротьби з корупцією.

Правовий статус є відправною точкою під час аналізу будь-яких суб'єктів державних правовідносин. Термін «статус» з латинської мови перекладається, як становище, положення, а отже, в правовій науці він має позначати певне місце суб'єкта правовідносин серед інших. Залежно від різновидів суб'єктів правовий статус може містити доволі широкий спектр правових характеристик та може стосуватися обсягу прав, обов'язків, компетенції, співвідношення цих понять та інших нюансів, які прямо чи опосередковано впливають на становище суб'єкта [2, с. 122].

Виокремлюють статус особистості, правовий статус, адміністративно-правовий статус, соціально-правовий статус та ін.

Так, правовий статус особистості - це система її прав та обов'язків, закріплених у Конституції [8] та інших правових актах – документах, що мають нормативний зміст [3].

Сімчук В. вказує, що основне призначення категорії «правовий статус» полягає у деталізації особливих ознак суб'єктів правовідносин.

У визначенні правового статусу будь-якого суб'єкта акцентується увага саме на його ролі та місці у системі правовідносин та на його відмінності від інших суб'єктів. Водночас автор пропонує визначення терміну «адміністративно-правовий статус працівника митних органів» як систему

закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення у системі правовідносин, вказують на його відмінність від інших суб'єктів та порядок взаємовідносин між ними [2, с. 126]. В свою чергу, О.М. Мельник пропонує під терміном «адміністративно-правовий статус працівника митних органів» розуміти систему закріплених у нормативно-правових актах ознак, які визначають його роль, місце та призначення у системі правовідносин, характеризують його відмінність від інших суб'єктів та порядок взаємовідносин між ними [4].

Черкунов О. В. обґрунтовує необхідність нормативного закріплення правового статусу посадових осіб митних органів, вказуючи на важливість забезпечення правової визначеності, функціональної спроможності митної служби та її адаптації до сучасних викликів. Розробка чітких правових механізмів регулювання діяльності посадових осіб митних органів сприятиме зміцненню інституційної спроможності митної служби України, що є необхідною умовою для її ефективного функціонування в умовах євроінтеграційних процесів [5].

Відповідно до ст. 569 Митного кодексу України працівники митних органів, на яких покладено виконання завдань щодо здійснення організаційного, юридичного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення діяльності цих органів, є посадовими особами. Посадові особи митних органів є державними службовцями. Правове становище посадових осіб митних органів визначається Митним кодексом України [7], а в частині, не врегульованій ним, - законодавством про державну службу [6] та іншими актами законодавства України.

Правовий статус працівника митного органу включає такі ключові елементи:

1) права (зокрема: право на проходження державної служби та кар'єрне зростання; право на повагу до гідності, безпечні та належні умови праці; право на соціальний та правовий захист, включаючи медичне обслуговування, пенсійне забезпечення та відшкодування шкоди, завданої під час виконання службових обов'язків; право на застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї у випадках та порядку, визначених законом; право на безоплатне забезпечення форменим одягом та службовим посвідченням);

2) обов'язки (зокрема: дотримання Конституції [8] та законів України¹, норм міжнародного права; сумлінне та неупереджене виконання службових обов'язків, включаючи митний контроль та оформлення; дотримання вимог доброчесності та антикорупційного законодавства, запобігання конфлікту інтересів; збереження державної та службової таємниці; підвищення своєї професійної кваліфікації; забезпечення дотримання прав та свобод людини і громадянина; дотримання дисципліни та правил внутрішнього трудового розпорядку, готовність до роботи у вихідні, святкові та нічний час за потреби);

3) повноваження (зокрема: здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів; нарахування та стягнення митних платежів; боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил, включаючи проведення оглядів; використання спеціальних технічних засобів контролю; прийняття рішень щодо пропуску або відмови у пропуску товарів і транспортних засобів);

4) гарантії (зокрема: пенсійне забезпечення за нормами, передбаченими для державних службовців; відшкодування шкоди, завданої життю, здоров'ю або майну працівника (та його сім'ї) у зв'язку з виконанням службових обов'язків; право на оскарження неправомірних рішень керівництва або дій інших осіб);

5) відповідальність (зокрема: дисциплінарна; адміністративна; кримінальна; матеріальна).

Незважаючи на законодавче врегулювання, правовий статус працівника митного органу в Україні стикається з низкою проблем, особливо в умовах воєнного стану та активної євроінтеграції, вирішення яких є важливим для формування сучасної та ефективної митної служби.

Серед основних проблем, що негативно впливають на правовий статус працівника митниці, виділяється, перш за все, низький рівень заробітної плати, порівняно з високою відповідальністю та ризиками, що створює постійну фінансову напругу для працівників і є одним із чинників, що підживлює корупційні ризики. Зазначене пояснюється тим, що якщо рівень оплати праці не відповідає значущості виконуваних завдань і потенційній небезпеці, така ситуація підриває мотивацію та привабливість служби.

Окрім цього, негативним чинником слугує невизначеність статусу митниці як правоохоронного органу. З одного боку, Митний кодекс України [8] чітко закріплює за працівниками митних органів право на носіння та застосування зброї, що є ознакою правоохоронної діяльності. Крім того, на працівників митних органів поширюються гарантії, передбачені Законом України "Про захист судів та працівників

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

правоохоронних органів" [9]. Проте, загальний статус митниці як правоохоронного органу не визначено однозначно, що негативно відображається на правовому та соціальному захисті працівників, а також на їхніх повноваженнях при взаємодії з іншими правоохоронними структурами. З огляду на що, правова невизначеність щодо статусу правоохоронного органу фактично створює перешкоди у виконанні службових обов'язків та погіршує умови служби.

Водночас, незважаючи на законодавчі положення, на практиці реалізація деяких соціальних гарантій є ускладненою або недостатньою, що знижує привабливість служби та демотивує працівників. Зазначене стосується як умов пенсійного забезпечення, так і компенсацій у разі травм чи загибелі, а також забезпечення житлом чи інших соціальних пільг.

Висновки. Для комплексного вирішення існуючих проблем та зміцнення правового статусу працівника митного органу необхідно вжити низку заходів. По-перше, суттєво збільшення заробітну плату працівниками митних органів до конкурентного рівня, який відображатиме високу відповідальність та ризики митної служби. Достатня оплата праці є ключовим інструментом для зниження корупційних ризиків та залучення кваліфікованих фахівців.

По-друге, на законодавчому рівні необхідно чітко визначити правоохоронний статус митниці, що дозволить уніфікувати повноваження, розширити соціальні та правові гарантії для працівників, а також чітко регламентувати їхню взаємодію з іншими правоохоронними структурами.

По-третє, необхідно забезпечити повне та своєчасне виконання соціальних гарантій, що включає не лише реалізацію всіх передбачених законодавством соціальних гарантій та компенсацій, а й розширення пакету соціальних послуг, зокрема щодо житлового забезпечення, страхування та пенсійного забезпечення. Зазначене підвищить престиж митної служби та забезпечить соціальну стабільність для працівників митних органів та їхніх сімей.

Очікується, що комплексне вирішення вищезазначених проблем дозволить зміцнити правовий статус працівників митного органу, підвищить рівень мотивації та професіоналізм, що є необхідним для побудови сучасної та ефективної митної служби в Україні.

Література:

1. Коробенко С. Правовий статус митних органів: проблеми правового регулювання та правореалізації. *Вісник АПСВТ*. 2020. № 3-4 URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3-4_2020-140-146.pdf

2. Сімчук В. Загальна характеристика адміністративно-правового статусу працівника митної служби. *Актуальні проблеми правознавства*. № 1 (21). 2020. URL: <file:///Users/user/Downloads/admin,+1-2020-123-127.pdf>
3. Шульга А.М. Правовий статус особистості. *Право і безпека*. № 2 (44). 2012. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4d4f6b70-3985-4768-9e97-b21d75047ed6/content>
4. Мельник О.М. Адміністративно-правовий статус посадової особи працівника митної служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2011. 213 с.
5. Черкунов О. В. Правовий статус посадових осіб митних органів України: визначення, ознаки, види, спеціальні звання URL: <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/332571/321566>
6. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19/ed20231224>
7. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20230729#n4122>
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Про захист судів та працівників правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12/ed20211124#Text>